

TÜRK ALMAN İLİŞKİLERİNDE ALMANYA'DAKİ TÜRK GÖÇMENLER (1961-2000)

Yusuf ÇINAR*

ÖZ

Göç kavramı Türkiye ve Almanya ilişkileri için çok önemlidir. Çünkü hem Türkler hem Almanlar Anadolu ve Avrupa'ya göç sonucu gelmişlerdir. Almanya ve Türkiye'nin 31 Ekim 1961'de imzaladığı antlaşma neticesinde Almanya, Türk işçilerini Almanya'ya davet etmiştir. Bu dönemde, Alman ekonomisi diğer Avrupa ülkelerine göre çok iyi koşullara sahipti. Bunun sonucu Alman toplumunun bir kısmı Türk göçmenlerini kabullenmiş diğer kısmı kabullenmemiştir. Bu çalışma 1980'den 2000'lere kadar Türk göçmenlerin problemlerinden bahsetmektedir. Her şeyden önce, bu çalışma Almanya'daki Türk korkusunun sebepleri hakkında bazı detaylar vermektedir. 12 Eylül 1980'den sonra Türk göçmenlerin profillerinde değişme başlamıştır. Doğu ve Batı Almanya birleştikten sonra Türk göçmenler birçok ekonomik problem yaşamıştır. Bunun sonucu, birçok Türk göçmen Türkiye'ye dönmüştür. Bu süreçte, Türk göçmenler arasında kimlik sorunu ve kuşak çatışması başlamıştır. Bundan dolayı, Türk göçmenler Almanya'da ideolojik, bölgesel, dinsel farklılıklar sebebiyle bölünmüştür. Türk göçmenlerin Almanya'da her birinin kabul ettiği genel bir örgüt yoktur. Bir başka yönden bu çalışma Türkiye ve Almanya'nın Türk göçmenlere karşı politikasını vermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kimlik, Kuşak Çatışması, Örgüt, Haklar.

TURKISH MIGRANTS IN GERMANY IN TURKISH GERMAN RELATIONS (1961-2000)

ABSTRACT

Concept of immigration is very important for the relation between Germany and Turkey. Because either Turks and Germans came to Anatolia and Europe in result of immigration. Germany and Turkey signed an agreement that invited Turkish workers to Germany on 31 October 1961. At this period, economy of Germany was very good. As a result, some of the German society has not accepted the all part of the Turkish immigrants. This study focus on the problems of Turkish immigrations from 1980 to 2000's in Germany. First of all, this study gives some details about reasons of "Turk fobie" in Germany. Profile of Turkish immigrants started to change in Germany after 12 September 1980. After East Germany and West Germany unified, Turkish immigrants lived a lot of economic problems. Therefore, some of Turkish immigrants turned back to Turkey. At this process, identity problem and generation conflict begun between Turkish immigrants. Therefore, Turkish immigrants was divided in Germany by ideological, regional, religious lines. Turkish immigrants don't have a common organization which is accepted by each Turkish immigrant in Germany. On the other hand, this study aims at giving some information about the policy of Turkey and Germany toward Turkish immigrants.

Key Words: Immigration, Identity, Generation Conflict, Organization, Rights.

---

* Yrd. Doç. Dr., İ.İ.B.F., Bitlis Eren Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ycinar86@hotmail.com,
Cep: 0507 707 02 95.

GİRİŞ

Türkler ve Almanlar bugünkü yaşadığı topraklara kavimler sonucu başlayan göç hareketi sonucunda ulaşmıştır. Osmanlının Avrupa'ya düzenlediği seferler Almanya'nın belleğinde derin izler bırakmıştır. Bu izler günümüzde Almanya'nın Türklere bakış açısını şekillendiren tarihsel bir miras niteliğindedir. Almanya'nın iş gücü ihtiyacı ve Doğu Avrupa'nın Komünist yapıda olması Almanya'nın Türkiye yönelmesini sağlamıştır. 30 Ekim 1961 yılında Türkiye ve Batı Almanya arasında imzalanan antlaşma ile ilk göçmenler Almanya'ya gitmeye başlamıştır. 1961- 1980 yılları arasında Almanya'ya giden Türk göçmenlerin ilk amacı ekonomik olarak yeterli hale gelmektir. Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül Askeri darbesi, 1980 yılından sonra Almanya'ya giden Türk göçmenlerin profilini de değiştirmiştir. Türkiye'nin Almanya'ya göçü iyi yönlendirememesi, Türk göçmenlerinin Almanya'da bölünmesine yol açmış, Türk diasporasının etkili olamamasını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışmamız Almanya'ya göç eden Türk kadınlarının sosyalleşmesi ve yaşadığı sorunlara değinmektedir. Bunun ile birlikte Almanya'da Türklerin sosyolojik ve psikolojik sorunlar yaşaması Marjinalleşmelerine yol açmaktadır. Marjinalleşme kimlik arayışının sonucunda gerçekleşmektedir. Marjinalleşmeye yol açan en büyük sebep ise Türklerin kuşak çatışması yaşamalarıdır. Bu bağlamda çalışmamız 1980-2000 yılları arasında Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyo-politik konumunu incelemektedir.

TÜRK- ALMAN İLİŞKİLERİNDE “GÖÇ” KAVRAMI

Almanya tarihsel olarak göçlerin oluşturduğu bir devlettir. Kavimler göçü ile beraber bugünkü modern Almanya Federasyonu'un temelleri atılmıştır. Almanya'nın tarihsel arka planına bakıldığında, kavimler göçü ile oluşan Germen ırkının birçok prenslikten oluştuğunu görmekteyiz, bu prenslikler ancak Bismark'ın Kuzey Germen Konfederasyonu'nu kurması ile birleşmesini gerçekleştirmiştir.¹ Türkler de Kavimler Göçü ile Orta Asya bozkırlarından Batı'ya doğru göç etmişlerdir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi 1071 Malazgirt Zaferi ile olmuştur. Buradan da anlaşılacağı gibi, her iki devletin bugün var olmasında göçlerin kesin bir etkisi bulunmaktadır denebilir.

Zorunlu göçler belli sebepler dolayısı ile bir kişinin, ailenin, kavmin yurdunu terk edip başka bir yeri kendine yurt edinmesi diye tanımlanabilir. Zorunlu göçlerin en

---

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, Cilt:1, Ankara, İmge Yayınları, Eylül 2008, s. 221.

büyük sebebi savaş, ekonomik sebepler, politik istikrarsızlıklar, ekolojik krizler, etnik dinsel çatışmalar olarak sıralanabilir.² Türklerin Batı Almanya Cumhuriyeti'nin isteği ile 1961'den itibaren Almanya'ya gitmelerinin en büyük sebebi ekonomik faktörlerdir. Göçün bu nitelikte olması her iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Başka bir deyişle Almanya Türkiye'ye iş gücü yönünden bağımlı olmuş, Türkiye'de ekonomik gelir bağlamında Almanya'ya bağımlı olmuştur. Avrupa'da göç almada temel hedef yakın ırkların, akraba niteliğindeki milletlerin göçmen olarak alınması temel hedeftir.³ Fakat bu dönemde Avrupa'nın ideolojik olarak kamplaşması Batı Almanya'nın Türkiye'ye yönelmesine sebep olmuştur.

Almanya ile Türkiye arasında Osmanlı'nın Avrupa seferlerinden kalan anılar bulunmaktadır. Almanya'nın Münih şehri 17. Yüzyılda Türkler gelecek korkusuyla sarsılmıştır. Hatta bu korku o kadar abartılmıştır ki, II. Emanuel Maximilian (1679-1726) zamanında şimdi bir gezinti alanı olan Blütenburg, Schlos Park'tan, Pförtchen'e kadar bir setle kapatılmıştır. Bu set hala günümüzde "Türk Setti" olarak anılmaktadır.⁴ II. Maximilian Bavyera Dükü II. Viyana kuşatmasında Türklere karşı savaşmıştır. Bu savaşta elde edilen ganimetler günümüzde Bavyere Milli Müze'sinde sergilenmektedir. Münih çevresinde bu dönemlerden kalma Türk ismi kullanılan yerler vardır: "Türkenfelt" Türk arazisi anlamına gelmektedir, "Türkheim" Türk yurdu anlamındadır, "Allah" Allah semti anlamındadır. Allah semti kelimesinin hikâyesini Mustafa Yıldırım, akıncıların sefere çıkarken Allah Allah dedikleri için, Münih'teki bu yere "Allah" semti denildiğini vurgulamaktadır.⁵ Buradan da anlaşılacağı gibi Türkler, savaşla Münih'i ele geçirememiş fakat Almanlarda büyük bir korku bırakmıştır. Bu korku dönemi II. Wilhelm dönemine kadar devam etmiştir. İttihat ve Terakki yönetiminde bu iyi ilişkiler gelişmiştir. Almanya'da 1913 yılı itibariyle toplam Türk sayısı 1301'dir.⁶ Almanya'nın savaşlarda büyük kayıplar vermesi sebebi ile 1958-1959 yılları arasında diğer bölgelerden 30 milyon kişi Almanya'da çalışmak için başvurmuştur. Bunların 21 milyonu Almanya'ya gelmiştir bununla birlikte 1960 ve

---

² William B. Woos, "Forced Migration: Local Conflicts An International Dilemmas", *Annals of The Association Of American Geographers*, Vol.84, No.4, Dec. 1994, s. 614.

³ Christian Joppke, "Why Liberal States Accept Unwanted Migration", *World politics*, Vol.50, No.2, Jun.1998, s. 283.

⁴ Mustafa Yıldırım, "Tarihten Günümüze Münih'teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri", *Social Sciences Institute Journal*, Selçuk University, s.494.

⁵ Yıldırım, a.g.m., s.497.

⁶ Yıldırım, a.g.m., s. 495.

1973 yılları arasında, yaklaşık 18-19 milyon göçmen Almanya’da çalışmıştır.⁷ Bu yıllarda Almanya’da toplam Göçmen sayısı 7.3 milyondur. Bunun 2 milyonu Türk, 600 bini Yugoslav, 360 bin kişi ise İtalyan’dır.⁸

Yukarda belirtilmeye çalışıldığı gibi Almanya göçmenleri içinde barındıran bir devlettir. En büyük göçmen grup ise Türklerden oluşmaktadır. Modern devletler göçmenler ile ilgili daha çok sorumluluk almaktadır. Çünkü sivil toplum günümüzde modern devletlerin en büyük dayanağıdır. Almanya’da göçmen nüfusunun çok fazla olması sebebi dolayısı ile göçmenlerin haklarını savunan bir kurum (Auslanderbeirate) oluşturulmuştur. Bunun ile beraber toplum kendi mekanizmasını geliştirmiş ve göçmenlerin haklarını savunan sivil toplum dernekleri kurulmuştur.⁹ Almanya’daki Türkiye Çalışmaları Merkezi’nin belirttiği gibi, 2003 yılı itibariyle 9 milyon kişi Türk kökenlidir.¹⁰ Bu rakam Türkiye ile Almanya’nın göç konusunda birbirlerine ne kadar sıkı bağlandıklarını ve Türkler için Almanya’daki göçmen haklarını savunan sivil toplum kuruluşlarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Almanya bir göçmen devleti olmasına rağmen, Almanya’da Milliyetçi aşırılık yabancıları istemeyerek, yabancıların marjinalleşmesine sebeptir.¹¹ Almanya bir göçmen devleti olmasına rağmen, Etno-milliyetçi ulus devlet anlayışından yavaş yavaş kurtulmaya başlamıştır. Bu bağlamda Almanya 1990’lardan itibaren geçiş sürecine girmiştir. Bu geçiş döneminde yabancıların %34 oluşturan Türklere yapılan saldırılar göçmenlerin entegrasyonunda büyük yaraya sebep olmuştur. Almanya bir göç devleti olması ve Avrupa Birliği üyesi olması dolayısı ile bazı kavramlarında daha dikkatli kullanılması gerekliliğini doğurmuştur. Bu kavramlardan ilki entegrasyondur: Her iki kültüründe kaynaşması olarak tanımlanabilir. Entegrasyon kavramı yabancılar arasında farklı anlamlar yüklenme tehlikesi ile karşılaşılabilmektedir. Hatta Entegrasyon göçmenler arasında bir nevi asimilasyon olarak algılanabilmektedir. Asimilasyon ise, etnik kültür yerine milli kültürün kabul edilmesidir. Göçmenlerin açısından bakarsak, asimilasyon kavramına kendi kimliğinin kaybedilmesidir diye nitelendirebiliriz. Marjinalleşme

---

⁷ Susanne Worbs, “The Second Generation In Germany Between School And Labor Market”, *International Migration Review*, Vol.37, No.4, Winter 2003, s.1012.

⁸ Nedim Ögelman, “Documenting And Explaining The persistence of Homeland Politic Among Germany’s Turks”, *International Migration Review*, Vol.37, No.1, Spring 2003, s.165.

⁹ Nedim Ögelman, a.g.m., s.173.

¹⁰ Molica Dastida, “Racism in Germany: Double Talk by Political Parties”, *Economic and Political Weekly*, Vol.36, No. 12, March 2001, s. 1006.

¹¹ Jurgen Fijalkowski, “ Agressive Nationalism, *Immigration Review*, Vol.27, No.4, Winter 1993, s.855.

göçmenin hem kendi kültüründen hem de göç ettiği ülkenin milli kültüründen uzaklaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle çoğu zaman marjinalleşme, göçmenlerin entegrasyon ve asimilasyon arasında kalması sebebi ile gerçekleşmektedir.

Almanya-Türkiye ilişkileri gelmişten gelen bir korku ile başlamış, Türkler Münih sokaklarında mülkiyet hakkı elde etmiş, hatta ilerleyen dönemde ise Alman vatandaşlığını elde etmiştir. Göçmen bir devlet olan Almanya, Türk göçmenlere bağımlı olduğu dönemde kendisinin göçmen bir devlet olduğunun farkına varmış, bir bakıma eski dönemde yaşanan bazı kötü anılar unutulmuştur. Fakat ekonominin kötüleştiği dönemde ise Almanya'da Germen ırkının yaşaması gerektiği fikri ortaya atılmış, yabancılar birer düşman olarak gösterilmiştir. Göçmenlerin çalışma izni iptal edilmiş, geri dönüş politikası uygulanarak, toplumda ayrışmaların yaşanmasına sebep olunmuştur.¹²

1980 SONRASI ALMANYA'YA GÖÇ EDENLERİN PROFİLLERİ

Ekonomik motivasyonlu Türk Göç'ü Almanya'ya ikili bir işgücü antlaşması ile 30 Ekim 1961 yılında başlamıştır. Bu dönemde Almanya'ya gelen Türk işçilerinin büyük bir bölümü gerekli teknik alt yapıya sahip değildi. Başka bir şekilde söylersek gidenlerde kalifiye eleman sayısı azdı. Gelen göçmenlerin işleri 1973 ekonomik krizine kadar iyi gitmiştir. Bu dönemde başlayan ekonomik kriz özellikle Türk gurbetçilerde iş sıkıntısına yol açmıştır. Bu dönemde Almanya göçmen alımını durdurmuş, fakat Türk gurbetçilerin sayısı artmıştır. Çünkü bu dönemde aile birleşimleri başlamıştır.¹³ Almanya'da Türklerin nüfusunun bu denli artması Almanya'da Türk fobisi yaratmış, bu dış politikalarına da yansımıştır. Türkiye 1987'de AET'ye başvurduğunda Türkiye'nin Roma Antlaşması'ndan kaynaklanan serbest dolaşım hakkına Almanya sıcak bakmamıştır.¹⁴ Bu konuda o dönemden başlayan soğukluk günümüze kadar gelmiştir. Bir bakıma Almanya'nın %3'nün Türk olduğu düşünülürse, Almanya'nın niçin Türklere soğuk davrandığı da anlaşılabilir.

---

¹² W. R. Bohning, "Immigration Policies of Western European Countries", *Special Issue Policy And Research On*, Vol:8, No:2, s. 159.

¹³ John Clark, Jerome S. Legge, "Economics, Racism, and Attitudes Toward Immigration In The New Germany", *Political Research Quarterly*, Vol.50, No.4, December 1997, s.902.

¹⁴ Michael S. Teitelbaum, "Immigration, Refugees, And Foreign Policy", *International Organization*, Vol-38, No.3, Summer 1994, s. 436.

Türkiye'den bu dönemde yurt dışına gidenlerin büyük bir bölümü kırsal kesimden gitmiştir. Bu dönemde en çok yurt dışına göç veren, İç Anadolu bölgesinden gidenlerin çoğunluğu Afyon, Aksaray, Karaman, Kayseri, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas illerindedir. Doğu Anadolu'dan ve Karadeniz bölgesinden gidenlerin büyük bir bölümü Adıyaman, Amasya, Elazığ, Malatya, Tokat Tunceli illerindedir. Kırsal kesimden gidenlerin büyük bölümü şehir hayatına alışamamıştır. Türklerin şehirlerden gelenlerinin seküler hayatı bilmeleri sebebi ile Almanya'ya uyumları daha kolay olmuştur. Kırsal kesimden gelip Almanya'nın sosyal hayatına alışamayan Türkler kendilerini daha da İslamlaşmaya vermişlerdir.¹⁵

Kırsal kesimden gelen bir Türk'ün portresi şu şekilde çizilmektedir: Almanya'ya göçmen işçi olarak giden Dursun bir fabrikada güvenlik görevlisi olarak göreve başlamıştır. Turna ise karısıdır, işe giderken karısının üzerini kilitleyerek işe gitmektedir. Kırsal kesimden gelen Dursun, Almanya'da karısının 40 metrekarelik evden kendisinin olmadığı zamanlarda dışarı çıkmasını yasaklamıştır.¹⁶ Kırsal kesimden gelmiş olan Dursun Almanya'nın gündelik yaşamına alışamamış, karısının dışarı çıkması halinde başına bir şey geleceği endişesini taşımaktadır. Almanlara göre ise, bir Türk kadının Batılılaşması yeni elbiseler giymesi, geleneksel başörtüsünü çıkarmış olması ve cinsel kimliğini bulması olarak görülmektedir.¹⁷ Türk kadınlarının %60 aile birleşimi sonucu geldikleri için, ev hanımlığı yapmaları zorunlu olmuştur. Almanya'da bulunan kadınlardan çalışanların büyük bir bölümü 1973 yılındaki ekonomik kriz sebebi ile göçmen olarak erkekten çok kadınların alınması ile Almanya'da çalışan Türk kadının sayısı artmıştır. Almanların erkekleri değil de kadınları göçmenliğe kabul etmesinin ana sebebi ise kadınların belli bir miktar para kazandıktan sonra, Türkiye'ye geri gideceklerine inanmalarıdır.¹⁸ Çünkü Almanya'ya giden kadınların ailesi Türkiye'dedir. Göçmen kadınlar göç ile birlikte kendilerinin kapasitesinin ve rekabet gücünün farkına varmışlardır. Almanya'da bu dönemde göç edenlerden yaşlı olanlar işsizlik problemi ile karşılaşmıştır. Onlar işyerinin kapasitesini artıramayacağı sebebi ile işe alınmamışlardır.

---

¹⁵ Rob Burns, "Images Of Alterity:Second generation Turks In the Federal Republic", *Univercity of Warnick*, Modern Humanities Research Association, s.745.

¹⁶ Burns, a.g.m., s.748.

¹⁷ Burns, , a.g.m., s.754.

¹⁸ Alice Munscher, "The workday Routines of Turkish Women in Federal Republic of Germany: Result Of a Pilot study", *International Review*, Vol.18, No.4, *Special Issue: Women In Migration*, Winter 1984, s.1238.

1970 ve 1980 yılları arasında Almanya'ya giden Türklerin temel amacı Türkiye'deki borcunu ödemek ve biraz para biriktirip Türkiye'ye geri dönmektir.¹⁹ 1980'den sonra Almanya'ya göçmen olarak kabul edilenlerin profillerinde değişme gözlenmiştir. Özellikle 1980'li yıllarda Almanya'ya kaçak girenlerin büyük bölümü Türkiye'de terörist diye aranmaktadır.²⁰ Özellikle 1971 Muhtırası ve 1980 Darbesi Kürt kökenlilerin Almanya'daki sayısının artmasına sebep olmuştur. 1979 döneminde Almanya'da bulunan her 1000 Türk'ten 25'i Kürt kökenlidir.²¹ 1980 Darbesinden sonra Almanya'ya gelen Türkler, kendi etnik dinsel ve dünya görüşüne göre dernekler oluşturmuşlardır. Bu dernekler bir bakıma Türkiye'deki etnik, dinsel ve kültürel farklılığı veya o dönemdeki ideolojik toplumsal ayrışmayı yansıtmaktadır. Bu süreçte Türkiye'nin Almanya'daki göçmen hareketini iyi yönlendirememesi Türk göçmenlerin kendi aralarında bölünmesine yol açmıştır. Almanya'daki Türklerin kendileri arasında marjinal gruplar oluşturması ve bu gruplara sempati duyanların kendi yetkilerini bu grubun başkanlarına vermesi ve grupların cemaatleşmesi sonucunda, Türkiye'deki siyasi iktidar bu gruplarla iletişime geçememektedir. Bu durum sebebi ile Türkiye Almanya'daki soydaşlarını etkili bir lobi olarak kullanamamaktadır.

2002 yılı itibariyle Almanya'da toplam 7.34 milyon yabancı bulunmaktadır. Türkler yabancıların %26'sını oluşturmaktadır. 1.9 milyon Türk'ün %90'nı legal statüdedir. Bu Türk nüfusunun %70'i Türk, %20'si Kürt'tür.²² Yaklaşık iki milyon Türk nüfusunun %37.4 Almanya'da doğmuştur. 0-35 yaş grubu arasında Almanya'da doğanların oranı ise %56.4'tür.²³ Buradan da anlaşılacağı gibi Türklerin Almanya'da misafir olduğu anlayışı değişmeye başlamıştır. 1980 yılından sonraki 2. ve 3. kuşak Almanya'da kalıcı olduğunun sinyalini vermiştir.

ALMANYA'NIN TÜRK GÖÇMENLERDEN BEKLENTİLERİ

Almanya endüstri ve sanayisi ile Avrupa'nın lokomotifini olmuş bir ülkedir. Endüstri ve sanayisindeki bu gelişmiş durum iş gücü açığı yaratmıştır. 31 Ekim 1961 Antlaşması ile Türk göçmenleri Almanya'ya davet etmiştir. Freeman'a göre, Devletlerin

---

¹⁹ Munscher, a.g.m., s.1244.

²⁰ Teitelbaum, a.g.m., s.438.

²¹ Ögelman, a.g.m., s.166-167.

²² Worbs, a.g.m, s. 1013.

²³ Worbs, a.g.m, s. 1014.

göçe izin vermesinde üç sebep vardır²⁴: i) Ucuz iş gücü sağlamak, ii) Nüfusun yenilenmesini sağlamak, iii) Sosyal gelirin artmasını sağlamaktır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Almanya, 1960-1970 döneminde göçmenlerin gelmesini ulusal çıkar olarak görmüşlerdir. Almanya'nın zenginliğinin artmasında Türk göçmenler bir araç olarak görülmüşlerdir. Ev sahibi için en iyi göçmen yüksek seviyede verimli göçmenlerdir, bu bağlamda ülke koşullarına çabucak uyum sağlayan göçmenler ev sahibi ülkeye daha çok katkı yapmaktadır.²⁵ Bu durum Almanya'daki yerlilerin gelen yabancılara bakış açısını da değiştirmektedir örneğin yerliler, ülkeye çabuk uyum sağlamış, ülkenin zenginleşmesine katkı sağlayan Türk göçmenin getirmiş olduğu sosyal güvenlik yükü ile ilgilenmez, aksine göçmenlerin bazı sosyal haklara kavuşmasına yardım ederler. Fakat ekonominin kötü olduğu dönemde ise Almanya'daki kötü ekonomik koşulların sebebinin göçmenler olduğu vurgulanabilir. Bu koşullar ırkçılığı tetikleyici sorunlara sebep olabilmektedir. Özellikle Almanya'daki gençler yabancuları kendi geleceğinin düşmanı olarak görmektedir. Bu ırkçı saldırılar yaşlı grupta daha azdır, çünkü onların gelecek ile ilgili bir kaygısı yoktur. Almanya'da özellikle 1980'den sonra Türkleri geri gönderme isteği, Almanya'nın artık göçmenlere doyduğunu ifade etmektedir. Göçmenleri evine döndürmeye yönelik bu politikalar sembolik bakımdan Muhafazakarlar tarafından desteklenmektedir. Bu süreç, aşırı sağ partilerin ırkçı parti programlarına girebilmektedir. Göçmenleri eve döndürmeye yönelik politikalar özellikle Doğu Almanya'nın Batı ile birleşme aşamasında hız kazanmıştır. Bu kaygılar, Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesi sonucu işsizlik oranının artması ile beraber daha da artmıştır. Hatta Türkler arasında bir ayrıma gidilmektedir. Kürtlere daha ılımlı bir bakış açısı vardır. Bunun sebebi, Kürtlerin memleketlerine geri gideceklerine dair inançtır.²⁶

Ekonomik sebepler ırkçılık ile birleştiği zaman, göç karşıtlığı politik temele oturmaktadır. Özellikle Doğu Almanya ile birleşme gerçekleşikten sonra Almanya'nın Türklerden beklentileri değişmiştir. Birleşme öncesinde evlerine dönen Türklerle 10.500 DM verilmiş, birleşim sonrasında iş gücü fazlalığı önlenmeye çalışılmıştır. Fakat birleşme gerçekleşikten sonra, deyim yerindeyse, Doğu Almanyalılar şoka girmiştir.

---

²⁴ Joppke, a.g.m.,s.270.

²⁵ George j. Borgas, "The Economic of Immigration", *Journal of economic Literature*, Vol.32, No.4, December 1994, s.1667.

²⁶ Clark, Legge, a.g.m., s.906.

Çünkü Doğu Almanya'da Komünist yönetim varken, 10 milyon kişi işe sahipti. Birleşme gerçekleşikten sonra Doğu Almanya'da büyük bir işsizlik başladı. Hatta Batı Almanyalılar, Doğu Almanyalıları Lumpen yabancılar olarak görmeye başlamışlardır.²⁷ Bu ekonomik koşullar Türklere olan baskıyı daha da arttırmıştır.

Türkler, 1960'da geldiğinde, temel amaçları para biriktirmek geri dönmektir. Belli bir süre sonra geri dönüş yerine, Almanya'da kalmak burada yaşama isteği baş göstermiştir. Almanya bu algıya bir bakıma 1973 yılına kadar göz yummuştur. Ekonomik kriz ile beraber göçü önlemeye çalışmasa da, aile birleşimleri ile Türk göçmenlerin sayısı artmıştır. 1980'ler ise Almanya'da kalıcı olacak veya dönecek olanların belirlendiği dönemdir. Bu dönemde Türkiye'ye geri gelenler ikinci kültürel şoku yaşamıştır. İlk kültürel şoku Almanya'ya geldiklerinde yaşayan Türk Göçmenler, Türkiye'ye döndüklerinde de Türkiye'ye alışamamışlar, hatta onların Almanlaştığı gibi yakıştırmalar yapılmıştır.²⁸ Türk Göçmenler Almanya'nın birleşmesinden sonra kalıcı olanlar bir araya gelmeye çalışmıştır. Bu dönemden sonra Türkler Alman siyasi partilerinde görev almaya başlayacaktır. Kısa bir süre sonra da Türkler, Alman vatandaşlığına geçeceklerdir.

GURBETÇİLERİN “KİMLİK” SORUNU

Almanya'ya çalışmak için gelen Türkler belli bir süre sonra Almanya'da var olma mücadelesi içerisine girmiştir. Kimliklerinin yok olması tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türkler, kimliklerinin bazı unsurlarını daha çok vurgulamaya başlamışlardır. Özellikle 1990 yılından sonra Almanya'da kalanların kesinleşmesi sonucunda Almanya'daki Türkler, Alman vatandaşı kadar bu ülkeye emeği geçtiğinin farkına varmıştır. Başka bir boyutta, Almanya'da Türklerin kimlik sorunu ve Almanların kimlik sorunu, Almanya'nın birleşmesi ile başlamıştır. 1996 yılındaki bir araştırmaya göre; Almanya'da bulunan Türkler, kendilerini Almanya'da güvenli gördükleri sürece, Almanya'da kalacaklarını belirtmiştir.²⁹ Böyle bir sonucun çıkmasının sebebi 2. ve 3. kuşak Türklerin büyük bir bölümü Almanya'da doğmuş olmasıdır.

---

²⁷ Jenny B. White, “Turks In the Germany“, *American Antropologist*, New Series, Vol.99, No.4, December 1997, s. 762.

²⁸ Burns, , a.g.m., s. 745.

²⁹ White, a.g.m., s. 755.

Almanya'ya gelen Türkler kendi aralarında bir "asabiyet" ruhu yaratmışlardır. Türkler Almanya'da kendi değerlerini koruyarak kimliklerini yaşatmaya çalışmaktadır. Fakat bunu yaparken Türk kimliği çatısı altında birleşmemekte, aksine kendi aralarında değerlerini de ayırmış bir parçalanmışlık göstermektedir. Bu gruplar Kürt, Alevi, Sünni, 2. ve 3. Kuşak elit kesim olarak ayrılmıştır. Her grubun Almanya'da kimliğini yaşatma çabası da farklılığa sebep olmaktadır.

Almanya'da yaşayan Türk topluluğunun en büyük özelliği yardımsever olmalarıdır. Almanya'da Türkleri Almanlardan ayıran en büyük özelliklerden biri budur. Çünkü bir Alman, annesine dahi borç para verecek olsa, mutlaka senet alır.³⁰ Türkler ise kendisine yardım isteyen bir hemşerisine kapısını açabilmektedir. Türkler için para sadece bir araçtır. Türkler sadece yakınlık duyduğu akrabasından veya yakın arkadaşlarından para istemektedir. Özellikle Almanya'da hemşericilik, kimliklerin devam ettirilmesinde büyük önem arz etmektedir.

Türkleri Almanlardan ayıran bir diğer unsur ise, kadının hareket özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Türkler Almanya'ya gelmeden önce kadının 3 görevi olduğunu belirtirler: i) Temizlik, ii) Yemek, iii) Çocuklar ile ilgilenmek. Türk kadınları Almanya'da ekonomik gücü ele alarak sosyalleşmeye başlamıştır. Berlin'deki Türk Kadınlarının % 36'sı belli bir işe sahiptir. Bu kadınlar sabah 4'te işe gidebilmektedir.³¹ Gurbetçi ailelerde çalışan kadın ve erkekler, kazandıkları parayı bir araya getirerek ailenin eksiklerini tamamlamaya çalışmaktadır. Uzmanlar göre bu yardımlaşma ruhu, Anadolu'daki ideal aile tipidir. Almanya'da kadınlar çok daha özgür bir ortama sahiptir.

Türkler, Almanya'da kimliklerini korumak için, Alman toplumuna tamamen entegre olamamakta, hatta marjinal gruplarla ilişkiye geçebilmektedir. Almanya'da çalışan kadınların büyük bir bölümünün Almancayı Türk aksanı ile konuşmaları onların kendi kimliklerini yaşatma isteğini göstermesi bakımından önemli bir ayrıntıdır. Almanların kültürel tutuculuğu da Türklerin Alman toplumuna tamamen entegre olmasını önlemektedir. Almanların kültürel tutuculuğu eskiden beri kültürlerinde var olan değişmeyen şeyleri temel alması, bu entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Buna karşın Almanya'daki Türkler kendilerini Almanya'da bir yabancı olarak görmemektedir. Almanya'da yayımlanan Erich Rauschenbach tarafından çizilen karikatürde bir Alman,

---

³⁰ White, a.g.m., s.758.

³¹ White,a.g.m., s. 757.

barda oturan bıyıklı Türk'e sorar "siz yabancı mısınız?" Türk cevap verir: "Ben Türküm". Türkler görüldüğü gibi Almanya'yı kendi yurdu olarak görmektedirler. Bundandır ki, Almanya'da 1994 yılında Türkler 40000 işyerine, 168.000 kişiye iş vermektedirler. 34 milyon mark yıllık ciroya sahiptirler.³² Türklerin Almanya'ya daha iyi entegrasyonunu sağlayan ise, Almanya'da Alman kimliğinden çok Avrupalı kimliğine dem vurulmasından kaynaklanmaktadır. AB'nin 1990'dan sonra genişlemesi ve bazı kriterler geliştirmesi, Almanların Türk göçmenlere bakışını değiştirmiştir. Çünkü AB'ye göre bir göçmenin kendi kimliğini yaşatması toplumsal ilişkiyi daha olumlu etkileyecektir denebilir.

Almanya'da Türklerin kimliklerini yansıtan en önemli olaylar Türk sanatçılar tarafından yansıtılmaktadır. Bu eserlerde işlenen ana konu ise, Alman ve Türk kültür çatışmasıdır. Bu bağlamda verilen eserler dikkate alındığında, 1980 öncesindeki Almanya ile ilgili yazılan romanlarda, para kazanıp bir Mercedes alma sevdası ele alınırken, Adalet Ağaoğlu bunu "Sarı Mercedes" olarak edebiyatımıza kazandırmıştır. 1990'larda "Berlin In Berlin" Filmi ile başlayan kuşak çatışmasını anlatan yapıtlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Son dönemde ise Fatih Akın'ın "Duvara Karşı" filminin konusu ise muhafazakar bir ailenin kızının Almanya'da marjinalleştirmesini konu almakta, bir nevi Türk Göçmenlerin kimlik ikilemelerinin beyaz perdeye yansıtılma sürecini devam ettirmektedir

Almanya'da kendisini Batı kültüründen soyutlamak isteyenler, kendisini Doğu kültürünün temsilcisi olarak Arap kültürü ile tamamlamaktadır.³³ Burns'a göre; Türk olmasına rağmen Arap kültürünü yaşama isteği, Kemalist devrim sonucunda, Arap kültürü yerine, Batı değerlerinin konulması ve Batı kültürüne bir tepki olarak gerçekleştirilmektedir. Özellikle Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonucunda yabancı düşmanlığının ortaya çıkması ve yabancıların anayasal haklarının sınırlandırılması Türklerin tutucu İslam ile daha da kucaklaşmasını ve kimliklerinin belirleyici unsuru haline getirmelerine sebep olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Almanların Türklere bakış açısı değişmiş Almanya'da İslam fobisi artmıştır denebilir.

---

³² White,a.g.m., s. 763.

³³ Burns, ,a.g.m., s. 747.

Türkler özellikle 1990 sonrasında ırkçı saldırılarla karşılaşmıştır. Türkler 1992 yılında Köln’de, Türk evlerinin yakılması üzerine, Yahudilere yapılan Holocaust’un aynısının Türklere de yapılmakta olduğunu vurgulamışlardır.³⁴ Bu bağlamda Türk Göçmenler Almanya’da azınlık olmadıklarının farkındadır. Azınlıklar devletin gönülsüz üyeleridir ki kökü bağlı olduğu devlete ait değildir. Göçmenler ise göçtüğü devlete gönüllü olarak katılmışlardır³⁵. Bu bağlamda Türk Göçmenlerin kurduğu derneklerin amacı; ev sahibi devlet ile kendi toplumlarının daha iyi işbirliğini sağlaması temel hedefi olmalıdır. Almanya’da Türklerin Yahudiler kadar haklara sahip olmamasının sebebi şudur: Yahudilerin çoğu Almanya’da çok iyi bir eğitim almış ve Almanya’da elit kesimi oluşturmaktadır. Almanya’daki Türk göçmenlerin eğitim seviyelerinin düşük olması ve daha çok alt tabanı oluşturmaları sebebiyle sosyo-politik etkileri daha az olmaktadır. Yahudileri Türklere ayıran bir diğer önemli unsur ise, Yahudilerin tek çatı altında birleşmesidir. Türkler bunu etnik, mezhepsel ve siyasi ayrılıklardan dolayı başaramamıştır.

Almanya’ya gelen Türk göçmenler kimliklerini belirten en güçlü unsurlar üzerinden bir araya gelmiş, buda farklı örgütlerin kurulmasına sebep olmuştur. Bunlardan en büyüğü Modern İslam’ı savunan DITIB (The Directorate for Religious Affairs-Turkish Islamic Union), en büyük örgüttür. Bu birliğe her 1000 Türk’ten 55’i üyedir. AMGT (The Islamic Community of National Perspective) Milli görüşçülerin kuruluşudur. AMGT’ye her 1000 Türkten %35’i üyedir. KOMKAR (The Federation of Workers Organizations from Kurdistan) ise, Kürtler tarafından kurulmuştur. Bu kuruluşa Her 1000 Türk’ten 25’i üyedir. AABF (The Association of Alevi Communities) ise Aleviler tarafından kurulmuştur. AABF’ye her 1000 Türk’ten 10’u üyedir.³⁶ Bu kuruluşların adlarından da anlaşılacağı gibi, Türkler kendi aralarında bölünmüşler ortak bir çatı altında bir araya gelememişlerdir

---

³⁴ Gökçe Yurdakul, Micheal Bodeman, “ We Dont Want to Be Jews Of Tomorrow”, *German Politics and Society*, Issue.79, Vol.24, No.2, Summer 2006, s.45.

³⁵ Yurdakul, Bodeman, a.g.m., s.46.

³⁶ Ögelman, a.g.m., s.166.

1990 SONRASI KUŞAK ÇATIŞMASI

Almanya'da 1992-2000 yılı içerisinde 114.000 kişi Alman vatandaşlığı almıştır. Bu rakam içerisinde 2. kuşak 100.000 kişiyi bulmaktadır. 2.kuşak 16 ile 25 arasında olan Almanya'da doğan veya 7 yaşından önce Almanya dışında bir yerde doğan ve 7 yaşından sonra Almanya'da yaşayan Türklerdir.³⁷ 2. kuşağın Almanya'da ailesi veya bulunduğu ortam ile yaşadığı sorunlar kuşak çatışmasının sebebidir. Almanya'da yaşayan 2. kuşağın en büyük sorunu eğitimde yaşadıklarıdır. Eğitimde yaşadığı sorunlar bu yaştaki gençlerin marjinalleşmesine yol açmaktadır. Almanya'da orta okulu bitirdikten sonra mesleki okulları seçmeyen Türk gençlerinin oranı %43.9'dur. Halk okulları veya düz liseleri seçenlerin oranı %14.7'dir. Mesleki okullara giden Türklerin oranı%32.6'dır. Üniversite eğilimli okullara gidenlerin sayısı %8.8'dir. Bu oranlardan da anlaşılacağı gibi, Türklerin okula gidenlerinden eğitimini yarıda kesenler daha fazla bir orana sahiptir. Bu durum gençlerin sosyo ekonomik sorunlarla karşılaşmasında en büyük nedendir. Kızların 2. kuşağının %21.5 (Realshule) ortaokulu bitirmiştir. Liseyi (Gymnasium) bitirenlerin oranı ise %15'dir. Erkeklerde her ikisini tamamlayan %11.4'tür.³⁸ Oranlardan da anlaşıldığı gibi, 2. kuşak Türk göçmenlerde eğitim büyük bir başarısızlığı göstermektedir. Bu başarısızlığın sebepleri incelendiğinde, kuşak çatışmasının da sebeplerinden biri olan aile büyüklerinin eğitiminin düşük olması, gençlerin eğitimde de başarısız olmasına sebep olmaktadır. Örneğin, çocuk ağır ev ödevlerini yapamamakta, aile bireylerinden yardım edecek kimsenin de olmayışı, çocukların ailesi ile problem yaşamasına sebep olmaktadır. Başarısızlığın bir diğer sebebi ise çocukların yeteri kadar Almanca bilmemesi, çocukların okulda diğer arkadaşlarından soyutlanması sonucunu getirmekte, böylece kuşak çatışmasının temelleri atılmış olmaktadır. Türk gençlerinin eğitimde düşük kademedede kalmalarının bir diğer sebep, Almanya'daki ortaokul sisteminin göçmen çocukları daha alt sınıfta eğitim almaya itmesidir.³⁹ Muhafazakarlara göre, göçmenlere daha ılımlı bakan Sosyal Demokrat Parti döneminde Göçmenlerin eğitim sorunlarına ilişkin bazı gelişmeler sağlanmaya çalışılmıştır.⁴⁰ Prof. Dr. Abdullah TOPÇUOĞLU, yurtdışına çalışma

³⁷ Worbs, a.g.m., s.1015.

³⁸ Worbs, a.g.m., s.1023.

³⁹ David P. Baker, Yılmaz Eser, "Effect Of Immigration Workers on Educational Stratification In Germany", *Sociology Of Education*, Vol.58, No.4, October 1985, s. 226.

⁴⁰ Baker, Yılmaz , a.g.m., s.222.

amacıyla giden ilk işçilerin amacının, çalışıp para kazanmak ve en geç emekli olduklarında Türkiye'ye dönerek, hayatının geri kalanını memleketinde tamamlamak olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden ilk kuşak gurbetçilerin tüm birikimlerini kendi köyüne, kasabasına ya da şehrine gayrimenkul yatırımı olarak harcama eğiliminde olduğuna dikkat çeken TOPÇUOĞLU; *“Bu kuşak sadece gayrimenkul yatırımı yapmakla kalmaz, diğer ihtiyaçlarını da kendi memleketinden temin ederek yurtdışına beraberinde götürürdü. Bu yüzden sadece emlak sektörü değil, diğer sektörlerde de yaz aylarında bir hareketlilik yaşanırdı. Büyük bölümü Türkiye'ye döndü. İkinci kuşak ne Avrupalı ne de Türkiye'li olabilmıştır. Ancak yatırım eğilimi olarak birinci kuşağa benzer davranışlar göstermektedirler. Bunların çocukları olan ve şimdilerde çalışma hayatına girmiş olan üçüncü kuşak, kültürel açıdan kopuşu yaşamaktadır. Türkçeyi zorlukla konuşan bu kuşak için, Türkiye tatillerini geçirdikleri bir ülkedir. Geri dönmeyi düşünmüyorlar. Yeni yetişmekte olan dördüncü kuşak ile kültürel kopuş tamamlanacak. Dördüncü kuşağı ‘gurbetçi’ olarak tanımlamak yerine, Almanya Türkleri, Fransa Türkleri gibi adlandırmalar” ile duyacağımızı belirtmekte ve Kuşaklar arasındaki farkı dile getirmektedir.*⁴¹

Göçmenleri kuşak çatışmasına iten veya marjinalleşmesine yol açan sosyal dışlanma, sınır dışı edilme korkusu, modernizasyonun getirdiği uyum sorunu, sağlık sorunları ve Almancayı iyi bilmeme gibi sebepler, Türklerin aileleri ve yaşadıkları yer ile sorun yaşamalarına yol açmaktadır. Bu sebepler dolayısı ile Türk göçmenlerin büyük bir bölümü uyuşturucu kullanmaya başlamaktadır.⁴² Kuşak çatışmasının Türk göçmenleri uyuşturucu kullanmaya itmektedir. Bağımlı Türklerin %40.8'i Türkiye'deki büyük şehirlerden, %21.4'i de Türkiye'deki kırsal kesimden gelmiştir. Uyuşturucu kullanımının Türklerde bu kadar yüksek olmasının en büyük sebebi ailesel baskıların olmasıdır. Almanya'da ailesinin zoru ile evlenen gençler aile sahibi olmanın sorumluluklarını üzerine alamamakta ve uyuşturucuya başlamaktadır.⁴³ Modernizasyonun Almanya'da çok hızlı olması işin niteliğinin de değişmesine sebep olabilmektedir. Bundan dolayı Türk göçmenler işsiz kalabilmektedir. Fordist model sonucunda işçilere daha az gereksinim duyulması da Türk göçmenlerin sorun

⁴¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=2207627>, Erişim Tarihi 12/ 10 / 2009.

⁴² Christian Haasen, Andrea Blatter, Danial Ghraei “Psychosocial Aspect of Opiate Dependence Among Turkish Migrants In Germany”, *Journal Of ethnicity In Substance* , Vol. 3 (1), 2004, s.3.

⁴³ Haasen, Blatter, Ghraei, a.g.m., s.8.

yaşamalarına sebep olmak ve suç çeteleri kurmalarına, ailesel sorunlar yaşamalarına sebep olabilmektedir.⁴⁴

Almanya'da kadınlar ise, kuşak çatışmasını daha çok aile içinde yaşamaktadır. Almanya'da batılılaşma kadının cinsel kimliğini bulması, başörtüsünü çıkarması olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı genç kızlara muhafazakar eğilimli ailelerde müdahaleler daha fazla olabilmektedir. Kız çocuklarının Alman toplumuna daha fazla entegrasyonunu sağlamak için ailelerin kız çocuklarına müdahaleleri önlenmeye çalışılmaktadır.⁴⁵ Genç kızların aileleri ile yaşamış olduğu bu tip sorunlar onları marjinalleşmesine veya toplumdaki soyutlanmasına yol açmaktadır.

TÜRKİYE'NİN ALMANYA'DAKİ TÜRKLER POLİTİKASI

Almanya'ya göçün başlama tarihi olan 31 Ekim 1961 tarihinden günümüze Türkiye'nin dış Türkler politikası ekonomik çerçevede gelişmiştir. Türkiye dışındaki soydaşlarını etkili bir lobi haline getirememiştir. Bundan dolayıdır ki, Ermenilerin çok az olduğu, Türklerin çoğunlukta olduğu Avrupa ülkelerinde “sözde soykırım yasası” geçirilmiştir. Almanya'da Türklerin kendi aralarında bölünmüş olması bu grupların Türkiye tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını önlediği gibi, Almanya'nın bu grupları hazmetmesini kolaylaştırmaktadır.⁴⁶

Turgut Özal Türklerin Almanya'da kalıcı olacaklarını görmüştür. Türklerin orada kalıcı olduklarının farkına varılması, Türk dış politikasına olumlu olarak yansımıştır. Turgut Özal, Türk göçmenlerin Almanya'da kalmalarının desteklenmesi gerektiğini belirtmiş, böylece onların hem ekonomik hem de siyasi güçlerinden yararlanılacağını vurgulamıştır.⁴⁷ Türkiye 12 Eylül döneminde Almanya'ya gidenler ile iyi ilişkiler geliştirememesi ve bu göç hareketini iyi yönetilememesi sonucunda Türklerin kendi aralarında parçalı olmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da Turgut Özal'ın “Gurbetçileri” siyasi baskı aracı olarak kullanma isteği başarıya ulaşamamıştır. Türkiye, sosyo-ekonomik gelişimini tamamlayamaması sebebi ile dışarıya göç vermeye devam etmektedir. Bu da göstermektedir ki Türkiye kendi vatandaşlarının ekonomik ve

---

⁴⁴ H. Richard Friman, “The Great Escape ? Globalization, Entrepreneurship and Criminal Economy”, *Review Of International Political Economy*, Vol 11, No.1 , February 2004, s. 103.

⁴⁵ White, a.g.m., 759.

⁴⁶ Ögelman, a.g.m., s. 180.

⁴⁷ İdris Bal, “Türkiye'nin Dış Göç Politikası”, *İçinde Turgut Gökusu*, 21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara, AGAM Yayınları, 2006.s.131.

sosyal yönden rahat etmelerini sağlayamamaktadır. Aksine Türkiye, gurbetçileri kendi ekonomik kalkınmasında bir araç olarak görmekte, yatırımların bir kısmını Türkiye'ye getirerek ekonomik katkı yapmasını beklemektedir.

Tansu Çiller döneminde de gurbetçiler, Türkiye tarafından birer para kasası olarak görünmeye devam edilmiştir. Tansu Çiller 1994 Krizi sonrasında Türk bankalarına güvenip 1000 DM yatırımlarını istemiştir. Bu isteğe Türkiye Göçmenler Federasyonu Başkanı, Tansu Çiller'in ilk önce çifte vatandaşlık kanunu çıkarmasını daha sonra gurbetçilerden para istemesi gerektiği şeklinde cevap vermiştir.⁴⁸ Türk Göçmenlerin en çok yakındığı şey ise, Almanya GSMH'na yıllık 69 milyar marklık katkı⁴⁹ yapmalarına rağmen, Almanya'da yeteri kadar karar verme sürecine katılmamasının Türk liderler tarafından dile getirilmemesidir.

Almanya'daki Kürtler ve Türkler Türkiye'deki politik gelişmelere iki şekilde etki yapabilmektedir. Doğrudan etki ekonomik ve politik olabilmektedir. Bu iki grubun üyelerinin bazıları, Türkiye'deki yandaşlarına ekonomik ve askeri teçhizat sağlayabilmektedir. Diğer doğrudan etki ise gurbetçiler doğrudan Türkiye'de oy kullanabilmektedir. Birinci doğrudan etki geçmişten günümüze tüm siyasi liderler tarafından dikkate alınmasına rağmen ikinci doğrudan etki ancak Erbakan döneminde etkili olmuştur. Almanya'da bulunan 1.4 milyon kişi Türkiye'de oy kullanabilme hakkına sahiptir. 1.4 milyon kişinin oy kullanma potansiyeli Türkiye'deki siyasi iktidarın kaderini etkileyebilecek düzeyde olmasına rağmen, 1995 seçimlerinde 55000 kişi Almanya'dan oy kullanmak için Türkiye'ye gelmiştir. 55000 Kişi içerisinde Milli Görüşçülerin oranı yüksektir.

ALMANYA FEDERASYONU'NUN GURBETÇİLERİ SOSYO-EKONOMİK ENTEGRASYON ÇABALARI

Göçmenler misafir olarak gittiği devlete gönüllü bir bağlanma sonucu misafir gittiği ülkede kalıcı oturma alabilmektedir. Misafir gidilen ülkede azınlıklar başkası gözüyle bakılırken gönüllü olarak giden misafir işçiler toplumun birer parçasıdır. Misafir işçilerin kendilerinin azınlık olmadığının farkına varması, oluşturdukları dernekler ve kuruluşlarında devlet nezdinde isteklerini değiştirebilmektedir. Türk Göç

---

⁴⁸ İdris Bal, a.g.m., İçinde Turgut Göksu, s.133.

⁴⁹ Dastida, a.g.m., s. 1007.

Derneği, Almanya'da azınlık hakkı değil göçmen hakkı istediğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım para ve ekonomik gücü ellerinde bulunduran Alman tarihsel azınlıklar ile Türk gurbetçilerin ilişkilerini bozabilmektedir⁵⁰. Türkler Almanya'da daha da etkili olabilmek için bazı Yahudi dernekleri ile işbirliğine gidebilmektedir. Berlin Türk Topluluğu Yahudilere verilen bazı hakların Türklere de verilmesini talep etmektedir. Yahudiler kendi dinlerinde eğitim alma hakkına sahipken, Müslümanların böyle bir hakkı yoktur.

Diğer Türk göçmeni alan ülkelerle Almanya'yı karşılaştırdığımızda şunu görmekteyiz: Hollanda'da Türklerin işsizlik oranı Almanya'ya göre daha fazladır. Bununda en büyük sebebi, Almanya'daki mesleki eğitim sisteminin Hollanda'ya göre daha iyi olmasıdır. Bundan dolayı Türkler, Almanya'da Hollanda'ya göre sosyal yaşamda daha etkili olabilmektedir. Bu bağlamda Alman İş Konseyinde yabancıların temsil oranı %33'tür.⁵¹ Türkler 1999 verilerine göre Almanya Federasyonuna ödediği vergi 8.5 milyar marktır. Türkler 2.5 milyar mark sigorta parası ödemiştir. Türk yatırımcılar 200 bin kişi çalıştırmaktadır. Bunların 60 bin'i Almandır. Bu rakamlar⁵² Almanya'nın Türkleri Alman toplumun bir parçası haline getirdiğinin başka bir deyişle, başarısının göstergesi olmuştur. Almanya'daki merkez sağ iktidarı bu rakamları bilmesine rağmen, yabancıları dışlayıcı politikalar üretebilmektedir. Başbakan Merkel Almanya'da nitelikli elemanların kalması diğer yabancıların ise ülkelere geri gitmelerine yönelik politikalar izlemektedir. Geri kalan göçmenlerin de Alman toplumuna entegrasyonunu hızlandırmak istemektedir.⁵³

Almanya'ya göçmen olarak gelen Türklerin yerlilere göre daha düşük ücrette çalışması, Almancayı daha iyi bilenlerin daha çok para kazanması asimilasyonun bir parçasıdır. Özellikle son dönemde yapılan yasa değişikliği ile Almanya'ya gelen Türk Göçmenlerin Almanca bilme zorunluluğu asimilasyonun ilk parçasını oluşturmaktadır.⁵⁴ Entegrasyonun ilk parçası ilköğretim ve ortaokulda başlamaktadır.

---

⁵⁰ Yurdakul, Bodeman, a.g.m., s.47.

⁵¹ Evald Engelen, "Towards An Explanation Of The Performance Differences Of Turks The Netherlands And Germany: The Case For A Comparative Political, Economy Of Integration", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* – 2006, Vol. 97, No. 1, s. 74.

⁵² Dastida, a.g.m., s. 1007.

⁵³ Baker, Yılmaz, a.g.m., s.215.

⁵⁴ Borgas, a.g.m. 1685.

İlkokul sisteminde herkes eşit fırsata sahiptir. İlkokul süresi 4 ile 6 yıl arasında değişebilmektedir. Almanya’da ortaokul üç çeşittir.⁵⁵ Ortaokula giden çocuk mezun olduğunda yapacağı işi de bilmektedir. Gymnasium adı verilen ortaokul ortalama 9 yıldır. Gymnasium’u bitirenler Üniversite’ye gitmektedirler. Gymnasium’lar entelektüel yetiştirir. Realshule ise Ticaret okuludur. Beyaz yakalıları yetiştirir, başka bir deyişle, orta sınıf ve Burjuva yetiştirir. Hauptschule ise en düşük seviyedir. Çalışan işçi kesim yetiştirir. Türk öğrencilerin Hauptschule okulunda daha fazla olması, Türk göçmenlerin Alman sosyal hayatında daha pasif olmasına yol açmaktadır. İşgücü niteliği az olan göçmenler ise fakir yerlerde oturmakta bir nevi gettolar meydana getirmekte suç çeteleri oluşturmakta uyuşturucu ticaretine yönelmektedirler.⁵⁶

Almanya’da sosyalleşme bağlamında en çok etkilenenler Türk kadınları olmuştur. Almanya’da yaşayan yabancıların yaklaşık olarak 500 bini kadınlardan oluşmaktadır. Almanya’da Türk kadınlarının büyük bir bölümü toplumdaki izole edilmiş gibidir sadece ev hanımlığı yapmaktadır. Özellikle Almanya’da kırsal bölgelerde yaşayan Türk kadınlarının 1980-1990 döneminde yeterince sosyalleşmemesinin en büyük sebeplerinden bir tanesi Almanya’da kreşlerin büyük şehirlerde daha çok ve daha ucuz olması, kırsal bölgelerde, küçük şehirlerde daha az ve pahalı olması Türk kadınlarını ev hanımı olmaya zorlayan bir sebeptir.⁵⁷ Almanya’da Türk kadın göçmenlerin sosyalleşmesini önleyen bir diğer unsur ise ekonomik güvensizliktir. Bu koşullar, kadın göçmenlerin Almanya’da daha ucuza ve daha zor şartlarda çalışmasına sebep olmaktadır. Türk kadınları Almanya’da çalışırken genellikle hastane, postane ve temizlik şirketlerinde çalışmaktadırlar. Bunun en büyük sebebi ise, Türkiye’de kadınların herhangi bir meslek dalında uzmanlaşmamasıdır. Örneğin Berlin’deki Türk kadınlarının %36’sı çalışabilmektedir. Sabah saat 4’te işe gidebilmekte, arkadaşları ile bir araya gelebilmektedirler. Türkiye’de toplam kadınların çalışma oranı 1990 yılı itibariyle %15’tir.⁵⁸ Bu verilerden de anlaşılacağı gibi, kadının Almanya’da çalışma zorunluluğu onların sosyal yaşamda daha aktif olmasını sağlamıştır.

Almanya’da Türk gençlerinin en büyük sorunu okulda yaşadığı sorunlardır. Almanya Federasyonu’nun Türk ailelere yönelik rahatsızlıkları eğitim konusunda hat

---

⁵⁵ Baker, Yılmaz Eser, a.g.m., s.218.

⁵⁶ Friman, a.g.m., s. 103.

⁵⁷ Munscher, a.g.m., s.1232.

⁵⁸ White, a.g.m., s. 757.

safhadadır. 1985 yılı itibariyle 831. 339 yabancı okul çocuğundan, 436. 151 Türk'tür. Almanya'da Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde Türk okul çocukları daha yoğun bulunmaktadır. Türklerin yoğun bulunduğu şehirler şunlardır: Remscheiu, Solingen, Wuppertal, Batı Ruhr bölgesi ve Rhine Westphalia bölgesidir. Bu bölgede yapılan araştırmaya⁵⁹ göre Türk aileleri Türkiye'deki bazı alışkanlıklarını burada da devam ettirmektedir. Türk çocukları derslere katılmamakta ve verilen ödevleri yapmamaktadırlar. Alman okullarında Türklerin sosyal entegrasyonu büyük problem yaratmaktadır. Bu entegrasyon sorununun oluşmasında bir diğer sebep de Türk velilerin okula gelip çocuğunun durumunu sormamasıdır. Buradan da anlaşılacağı gibi, Türk velilerin Türkiye'deki alışkanlıklarını devam ettirmesi, Almanya'da Türk çocuklarının sosyal entegrasyon sorunu yaşamasına sebep olmaktadır.

SONUÇ

Almanya'nın Türkiye ile 30 Ekim 1961 yılında misafir işçi talebini öngören antlaşmayı imzalamıştır. Bu Türk işçilerin Almanya'ya göçünü başlatmıştır. Almanya'ya 1980 öncesinde giden Türk göçmenlerin temel hedefi ekonomik refah elde etmektir, 1980 sonrasında Almanya'ya göç eden Türk göçmenlerin büyük bölümü Türkiye'de siyasi suçlu konumundaydı. Bu bağlamda, 1980 öncesinde Almanya'ya giden Türkler arasında kırsal kesimden gidenler çoğunlukta iken, 1980 sonrasında Almanya'ya giden Türkler arasında okumuş ve üniversite mezunları çoğunlukta iken, 1980 öncesinde Türkiye'nin göçü tam manası ile yönetememesi ve Almanya'nın göçmenlere ekonomik unsur olarak bakmaya devam etmesi Türk göçmenlerin sorunlarının sosyo-politik temellerinin derinleşmesine sebep olmuştur. Türk göçmenlerin kendi aralarında Almanya'da yaşamış olduğu sosyo-politik sorunların temelini ideolojik ve mezhepsel farklılıklar oluşturmaktadır.

Almanya Türk göçmenlerin geleneksel farklılıklarını korumak istememesi de Türk göçmenlerin kimlik arayışına yönelmesine sebep olmaktadır. Türk öğrencilerin alman eğitim sisteminde başarısız olması, Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kuşak çatışması yaşamasına sebep olan bir diğer unsurdur. Almanya'ya göç eden kadınlar, Almanya'da sosyalleşme çabası içerisindeyler. Almanya'da sosyalleşmeye çalışan Türk göçmen kadınların bu süreç içerisinde yaşamış olduğu sorunlar onların

---

⁵⁹ M. K. Malhotra, "The Educational Problem of Foreign Children of Different Nationalities in West Germany", *Ethnic and Racial Studies*, Vol.8, No.2, April 1985, 291-294.

marjinalleşmesine sebep olmaktadır. Almanya’da yaşayan Türk göçmenler için 1980 yılı bir kırılma yılıdır, bu dönemde Türkiye’den Almanya’ya göç eden Türk göçmenlerin profilinin değişmesi, Türk göçmenlerin Almanya’da kimlik sorunu ile karşılaşmasını artıran bir etken olmuştur. 1980 sonrasında Almanya’nın da kimlik arayışına yönelmesi, Türk göçmenlerin Almanya’da ırkçı saldırılara maruz kalmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak, hem Almanya’nın hem Türkiye’nin Almanya’da yaşayan Türk göçmenlere ekonomik kaynak olarak bakması, Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin sosyo-politik sorunlarının göz ardı edilmesi sonucunu getirmiştir.

KAYNAKÇA

BAKER, David P., ESER, Yılmaz, “ Effect Of Immigration Workers on Educational Stratification in Germany”, *Sociology of Education*, Vol.58, No.4, October 1985.

BAL, İdris, “Türkiye’nin Dış Göç Politikası”, İçinde Turgut Göksu”, *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara, *AGAM Yayınları*, 2006.

BOHNİNG, W. R., “Immigration Policies of Western European Countries”, *Special Issue Policy And Research On*, Vol:8, No:2

BORGAS, George j., “The Economic of Immigration”, *Journal of Economic Literature*, Vol.32, No.4, December 1994.

BURNS, Rob, “Images of Alterity:Second generation Turks in the Federal Republic” , *Univercity of Warnick*, Modern Humanities Research Association

CLARK, John, LEGGE, Jerome S., “Economics, Racism, and Attitudes Toward Immigration In The New Germany”, *Political Research Quarterly*, Vol.50, No.4, December 1997.

DASTİDA, Molica, “Racism in Germany: Double Talk by Political Parties”, *Economic and Political Weekly*, Vol.36, No. 12, March 2001.

ERBAŞ, Ali, “21. Yüzyıla Doğru Birleşik Almanya ‘da Neo Nazi Terörizmi”, *Avrasya Dosyası*, Cilt.3, Sayı.3, Yaz 1996.

FEİCHTİNGER, Gustau, STEİNMANN, Gunder, “Immigration into a Population with Fertility Below Replacement Level the case of Germany”, *Population Studies*, Vol.46, no.2, July 1992.

FİJALKOWSKİ, Jürgen, “Agressive Nationalism”, *Immigration Review*, Vol.27, No.4, Winter 1993.

FRİMAN, H. Richard, “ The Great Escape ? Globalization, Entrepreneurship and Criminal Economy”, *Review of International Political Economy*, Vol.11, No.1 , February 2004.

HAASEN, Christian, BLATTER, Andrea, GHRAEI Danial “Psychosocial Aspect of Opiate Dependence Among Turkish Migrants in Germany”, *Journal of ethnicity in substance* , Vol. 3 (1), 2004.

JOPPKE, Christian, “Why Liberal States Accept Unwanted Migration”, *World politics*, Vol.50, No.2, Jun.1998, s. 283.

KRISTINE, Eva, Qstergaar- Nielsen, “Transnational Political Practices And The Receiving State: Turks an Kurds In Germany and the Netherlands”, *Global Networks 1*, March 2001, ISSN 1470- 2266.

MALHOTRA, M. K., “The Educational Problem of Foreign Children of Different Nationalities in West germany”, *Ethnic and Racial Studies* , Vol.8, No.2, April 1985.

MUNSCHER, Alice, “The Workday Routines of Turkish Women in Federal Republic of Germany: Result of a Pilot study”, *International Review*, Vol.18, No.4, Special Issue: Women in Migration, Winter 1984.

ÖGELMAN, Nedim, “Documenting And Explaining the Persistence of Homeland Politic Among Germany’s Turks”, *International Migration Review*, Vol.37, No.1, Spring 2003.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918’e*, Ankara, İmge Yayınları, Eylül 2008.

STEFFEN Pischke,, VELLING, Johannes, “Employment Effects of Immigration to Germany : An Analysis Base on Local Markets”, *The Review of Economic Statistic*, Vol.79, No.4, November 1997.

WHITE, Jenny B., “Turks in the Germany “, *American Antropologist*, New Series, Vol.99, No.4, December 1997.

WORBS, Susanne, “The Second Generation in Germany Between School and Labor Market”, *International Migration Review*, Vol.37, No.4, Winter 2003

YILDIRIM, Mustafa, “Tarihten Günümüze Münih’teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri”, *Social Sciences Institute Journal, Selçuk University*.

YURDAKUL, Gökçe, BODEMAN, Micheal, “We Dont Want to Be Jews of Tomorrow”, *German Politics and Society*, Issue.79, Vol.24, No.2, Summer 2006.